

- **Sabri Erturhan**, *İslâm Ceza Hukukunda İçtima*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003, 232 s.

Değerlendiren: Ahmet AKTAŞ*

İçtima konusu modern hukukta olduğu kadar İslâm ceza hukukunda da önemli bir yer işgal etmektedir. İçtima, sözlükte; ‘birleştirmek, toplamak’ manasına gelmektedir. Ceza hukukundaki anlamı; ‘suç veya cezaların üst üste gelmesi ve toplanmasıdır. İslâm Hukukunda ‘içtima’ kavramı daha çok ‘tedâhül’ kavramıyla ifade edilir. Modern hukuk sistematğinde de ‘tedâhül’ yerine ‘içtima’ kavramı tercih edilmektedir. Tanıtımını yapacağımız eserde de ‘içtima’ kavramı kullanılmıştır. Yazar çalışmada, konuyla ilgili yaptığı araştırmada İslâm dünyasında tek bir müstakil çalışma yapıldığını tespit etmiştir. Yazar, “*et-Tedâhül ve eseruhû fi Şeriatı’l İslâmiyye*” özgün ismiyle Dâru’n-nefâis, Ürdün 1418/1998’de yayınlanan eserin Abdülazîz Mansûr tarafından doktora tezi olarak hazırlandığını ve çalışmanın eksik yönleri olduğunu belirtmektedir. Daha sonra, ülkemizde bu konuyla ilgili “Suçların İçtimaları” (Sermet Matbaası, İstanbul 1972) adıyla Kayıhan İçel tarafından bir doktora tezi daha hazırlandığını nakletmiştir. Yazar, söz konusu esere çalışmasında sıkça başvurduğunu belirtmiştir. Yazarın bu esere sıkça başvurması ve bu çalışmadan önce bazı çalışmaların olması, kitabın orijinallğine gölge düşürmektedir. Ayrıca eserin bibliyografyası incelediğinde konunun ne kadar geniş çaplı bir inceleme-yeye tabi tutulduğu görülecektir. Yazar, kitabın giriş kısmında çalışmanın daha çok Hanefî, Şafiî, Malikî ve Hanbelî mezhebi ekseninde bir yol takip ettiğini, bununla birlikte az da olsa Şii, Zâhirî ve mensubu bulunmayan mezheplerin fikirlerinden de faydalandığını ifade etmektedir. Bu özelliklerin, eserin değerini yükselttiği söylenebilir. Eser, aynı zamanda İslâm Hukuk çalışması olarak görülse de bir bakıma da Hukuk Tarihi çalışmasıdır.

Kitap, bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında yazar, günümüzde suçların ne durumda olduğunu belirttikten sonra okuyucuya bazı sorular sorarak ceza hukukunda içtimalın ne kadar önemli olduğunu dile getirmeye çalışmış hemen akabinde çalışmanın üç amacını sıralamıştır. Yazar, çalışmanın amacını; ‘hukuk mirasının iyi bir şekilde tahlil etmek, içtima kurumunun vahiy dönemiyle başladığını ortaya koymak ve mukayeseli hukuk ilmi açısından İslâm hukukunda vaz’ edilen içtima teorisinin örtüştüğü ve ayrıştığı yönlerin belirtmek, fakihlerin

* Süleyman Demirel Üniversitesi İslam Hukuku Yüksek Lisans Öğrencisi ve (MEB) Hilvan Anadolu İmam-hatip Lisesi Mes. Der. Öğrt. ahmet03kts@hotmail.com.

ne derece tutarlı ve ne derece Kur'an ve sünnete bağlı olduğunu ortaya koymak' şeklinde dile getirmiştir.

Birinci bölüm '*Hukukta İctima*' (sf.25-66) başlığını taşımaktadır. Bu bölümde ictima konusu hukuk doktrini çerçevesinde bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. İctimanın tanımı, ceza hukuk sistematigindeki yeri, suç ve cezalarda ayrı ayrı ictima konusunun nasıl ele alındığı, bu konuda oluşan ekoller ve sistemler yüzeysel olarak incelenmiştir. Ayrıca ictimanın Türk Ceza Kanundaki durumuyla ilgili genel esas ve hükümlere ve tatbiki örneklerine yer vererek konunun zemini hazırlanmıştır.

İkinci bölüm '*İslâm Ceza Hukukunda İctima*' (sf.67-187) başlığı taşımaktadır. Yazar, burada ictimanın hukukî dayanağı, hak ve ictima kavramları ve ictimanın genel unsurlarına değinmiştir. Hadd gerektiren suçları; aynı cinsten suçların ictimai ve farklı cinsten hadlerin ictimai şeklinde ikiye ayırarak meselecî bir yöntemle incelemiştir. Yazar, aynı nitelikteki suçların ictima edeceği düşüncesi İslâm hukukunda yerleşik bir görüş olduğunu nakletmekte ve aynı türde hadlerin ictima etmeyeceğini belirtmektedir. Farklı cinsteki hadlerin ictima etmeyeceği düşüncesini de gerekçeleriyle açıklayan yazar, farklı düşündüğü noktaları da dile getirmektedir. Daha sonra yazar, hadd cezaları dışında kısas, diyet ve ta'zir cezalarındaki ictimanın durumu yine aynı yöntemle okuyucuya sunmaktadır.

Üçüncü bölüm '*Had ve Kısas Cezaları Arasında İctima*' (sf.189-201) başlığını taşımaktadır. Bu bölümde farklı kategorilerde değerlendirilen suç ve cezaların nasıl ictima edeceğini kendi içinde üç başlık altında incelenmiştir. Bölümün son başlığında ise ta'zir cezalarıyla diğer cezalar arasındaki ictimanın durumuna değinilmiştir. Bölümün değerlendirilmesinde farklı cezaların ictimai konusunda genelde Mâlikî ekolünde kullanılan "*suçların ictimai halinde, diğer bütün cezaların idam cezası içerisinde eriyeceği*" şeklinde formüle edilen erime formülü kullanıldığı ve yazarın da bu düşüncede olduğu görülmektedir. Kitap, çalışmanın özeti mahiyetinde bir sonuç bölümüyle tamamlanmaktadır.